

KENTSEL DIŞ MEKANLARDA KULLANILAN AYDINLATMA ELEMANLARININ İRDELENMESİ: EDİRNE ÖRNEĞİ

Hatice KIRAN ÇAKIR¹ Aycan ÖZENC²

^{1,2} Mimarlık Bölümü

Mühendislik Mimarlık Fakültesi

Trakya Üniversitesi 22030 EDİRNE

¹e-posta: hkiran@trakya.edu.tr ²e-posta: aozenc@trakya.edu.tr

Anahtar Sözcükler: Aydınlatma elemanları, Edirne, Kent mobilyaları

ABSTRACT

Due to the urbanisation, urban areas gain a new vision in terms of the changing social, economic and administrative structures, relations among structures, elements, and interrelations between the elements, rates, scales, and user and usage differences. In addition to this, challenging the interest of the other disciplines, the importance and actuality of urban outdoor areas, which are used for common purpose, is growing day by day.

The usage of urban outdoor areas depends on the arrangement of civic furniture, which meet in the best way to the citizens' needs such as comfort, recreation, information, protection, and entertainment.

The lightening elements which have an essential role among the civic furniture have an aesthetic and protective purpose as they make the urban outdoor areas nightly usage possible.

In this study the lightening elements used in urban outdoor areas are going to be examined in the frame of the historical city of Edirne.

GİRİŞ

Kentler insanların barınma, eğitim, sağlık, ticaret, kültür gibi gereksinimlerini karşılayan yapıların yanı sıra spor, eğlence, genelde rekreasyon gereksinimlerini karşılamak üzere açık ve yeşil alanların varlığı ile kimlik ve kalite kazanırlar [1].

Gelişen teknoloji, iletişim ve akımlar nedeni ile toplumlar arasında sıkı bir iletişim olmakta ve birbirlerini büyük ölçüde etkilemektedirler. Bunun sonucunda da farklı kentlerdeki kentsel dış mekanlarda benzer görüntüler oluşmaktadır. Fakat her kentin kendine özgü doğal, tarihi ve kültürel bir yapısı bulunmaktadır. Bu nedenle kentsel dış mekanların düzenlenmesinde ve buralarda kullanılacak olan kent mobilyalarının seçiminde, kente kimlik kazandıracak

veya kimliklerini yaşatmada yardımcı olacak düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

KENTSEL DIŞ MEKAN VE KENT MOBİLYASI TANIMI

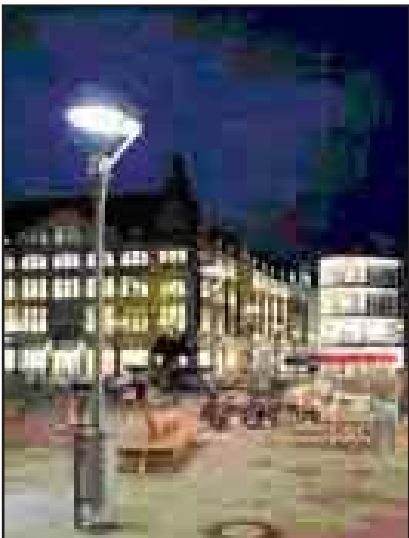
Kent strüktürü içerisinde kentsel dış mekanlar; piknik yerleri, yeşil bantlar, kent parkları, oyun alanları, ormanlar, hayvanat bahçeleri, botanik bahçeleri gibi yeşil alanlar, avlu, çocuk parkı, ön-yan-arka bahçe gibi kentsel açık alanlar ve meydan, cadde, sokak, bulvar, otopark gibi doluluk ve boşluk ilişkisinin ağırlıklı olduğu kentsel dış mekanlar olarak sınıflandırılabilir [6]

Kentsel dış mekanların pek çok kentsel işlevleri vardır. Bunlar kısaca [7];

- kentlerin fiziki yapılarında denge elemanıdırlar,
- yaya ve taşıt trafiği için olanak ve kolaylık sağlarlar,
- kent içinde hava akımları yaratırlar,
- kentlere ışık sağlarlar,
- kent planlarında, doğa öğelerinin yer almasına olanak verirler,
- açık hava rekreasyonuna aracı olurlar,
- kentlerin yapı kitlelerinin oluşturduğu katı formal kalıbını yumuşatarak, daha organik bir doku kazanmasını sağlarlar,
- kent içinde insan ile çevresi arasında ölçü yönünden denge kurarlar.

Kentsel dış mekanlar her kentlinin serbestçe girip kullandığı, kent insanlarının birbirleriyle karőılařtıkları kamuya ait mekanlar olup, bu mekanlarda insanlara özel bazı objeler kullanılmaktadır. Bunlar kentsel mobilyaları oluşturur [2], (Resim 1).

Kentsel dış mekanlarda kullanılan her türlü kent mobilyasında, kullanıcı grupları ve onların beklentileri, kullanım amaçları, mekanın tarihi özellikleri, alışkanlıkları, ergonomi, dayanıklılık ve estetik gibi etkenler önemli rol oynar. Kent mobilyaları kullanıcılara gerekli olan kolaylık ve psikolojik rahatlığı sağlamak amacıyla kullanılırlar (Resim 2, 3).

Resim 1. Bir kentsel dış mekan

Resim 2. Bir yaya yolu görünüşü

Resim 3. Adana'dan bir görünüm

Kent mobilyalarını;

- alt yapıya bağlı olanlar,
- alt yapıya bağlı olmayanlar

olarak ikiye ayırmak mümkündür [3].

Kent mobilyaları, kentlere kimlik kazandıran önemli objelerdir. Kentlerde bu objelerin hatalı seçimi ve kullanımını kargaşaya neden olmakta ve görsel kirlilik yaratmaktadır. Bu nedenle bu objelerin seçimi ve kullanımında kent kalitesinin yükseltilmesi ve modern kent yaratılması hedeflenmelidir.

MATERYAL

Bu çalışmada materyal olarak, Edirne kentindeki kentsel dış mekanlarda kullanılan, kent mobilyalarından, kentin alt yapısına bağlı olan aydınlatma elemanları ele alınmıştır. Araştırma alanı, Edirne

kent merkezi ve yeni yerleşme alanlarını içermektedir. Ayrıca yardımcı materyal olarak yerinde yapılan gözlemlerden, fotoğraflardan ve konu ile ilgili literatür çalışmalarından yararlanılmıştır (Resim 4).

Resim 4. Edirne haritası

YÖNTEM

Bu çalışmada, etüt, veri toplama, analiz ve senteze dayalı bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında değerlendirmeye alınacak olan materyaller saptanarak fotoğrafları çekilmiştir. Sonraki aşamada, konu ile ilgili önceki çalışmalarda yapılan sınıflamalardan yararlanılarak, Edirne kent merkezi ve yeni yerleşme alanlarında kullanılan aydınlatma elemanları, kullandıkları dış mekanlara göre gruplandırılmışlardır. Bunlar yerinde yapılan analiz ve gözlemler sonucunda estetik ve işlevsel açıdan irdelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda, kentin tarihi ve kültürel değerlerini yansıtan bir görünüme kavuşmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

BULGULAR

Edirne Kenti ve Aydınlatma Elemanları

Edirne, Türkiye'nin Avrupa yakasındaki, 5 sınır kapısına sahip bir kentidir. Kent tarihsel gelişimi boyunca jeopolitik konumu nedeniyle önemli bir yerleşim merkezi olarak gelişimini sürdürmüş, yaklaşık yüzyıl Osmanlı İmparatorluğuna başkentlik yapmıştır. Bu nedenle çok sayıda anıt ve sivil mimarlık örneğine sahip olan kent, kendine has tarihi dokusunu ve kimliğini halen korumaktadır (Resim 5).

Resim 5. Selimiye'den bir görünüş

Kentteki aydınlatma elemanları;

- yol ve refuj aydınlatma elemanları,
- meydanlarda kullanılan aydınlatma elemanları,
- park ve yeşil alanlarda kullanılan aydınlatma elemanları,
- diğer alanlarda kullanılan aydınlatma elemanları

olarak dört grupta ele alınmaktadır.

Aydınlatma açısından önemli olan kriterler, görsellik, duygusal talepler, ergonomi, ekonomi ve enerji tasarrufudur.

• *Yol ve Refüj Aydınlatma Elemanları*

Yollar, kentsel dokuda yer değiştirmeyen öğeler olan yapı adaları arasında kullanıcıya ve kente hareketlilik sağlayan öğelerdir. Bu nedenle kentteki yolların aydınlatılması daha fazla önem taşımaktadır. Bir sınır kenti olan Edirne'de otoban giriş ve çıkışlarındaki aydınlatmanın oldukça iyi düzeyde olduğu anlaşılmaktadır (Resim 6).

Daha önceleri E-5 karayolu olan şimdi Atatürk Bulvarı denilen cadde kentin en önemli trafik akslarından biridir. Geliş ve gidiş aksını ayıran refüjlerdeki aydınlatma elemanlarının renklerinin işlevsellikten ziyade görsel kaygılardan dolayı seçildiği anlaşılmaktadır (Resim 7, 8).

Resim 6. Otobandan bir görünüş

Resim 7. Atatürk Bulvarı'ndan bir görünüş

Yaya ve taşıt trafiğinin oldukça yoğun olduğu, kentin ticaret merkezinde bulunan Saraçlar Caddesi'nde aydınlatma elemanları kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap vermekte ve bakımları zamanında yapılmaktadır (Resim 9).

Resim 8. Refüjlerden bir görünüş

Resim 9. Saraçlar Caddesi'nden bir görünüş

Kentin yeni yerleşim bölgelerinde ise kent merkezinde gösterilen özenin aksine aydınlatma elemanları yeterli olmamasının yanı sıra bakımları da zamanında yapılamamaktadır (Resim 10).

Resim 10. Yeni yerleşim bölgesinden bir sokak

Kent merkezine bağlanan Karaağaç yolu üzerinde bulunan tarihi köprüler, hem günümüz yaya ve taşıt trafiğine hizmet vermekte, hem de oldukça düzenli olarak yerleştirilen aydınlatma elemanları ile hoş bir görünüm sergilemektedirler (Resim 11).

Resim 11. Köprülerden bir görünüş

• **Meydanlarda kullanılan aydınlatma elemanları,**

Meydan, kullanıcıların açık alanlarda, daha kalabalık gruplar halinde bir araya gelebilmeleri sağlayan açık mekanlardır. Meydan kullanımında amaç, insanlar arası ilişki ve bilgi alış-verişi sağlamaktır [4].

Meydanlar, döşenmiş, yüksek yoğunlukta yapılar ile çevrelenmiş, cadde ve sokaklar ile kent bütünü ile ilişkilendirilmiş açık mekanlar olup insan gruplarını etkileyecek ve buluşmalarını kolaylaştıracak özellikler taşımaktadırlar [5].

Kentteki en önemli meydan, kent merkezinde bulunan, düzenlemesi yeni yapılan ve oldukça bakımlı olan Hürriyet Meydanı'dır. Meydan kent mobilyaları bakımından oldukça zengindir. Bu zenginlik bir bakıma karmaşa yaratmaktadır. Bu karmaşa aydınlatma elemanlarında da göze çarpmakta ve bunların boyutlarının da oldukça büyük olduğu gözlenmektedir (Resim 12, 13, 14).

Resim 12. Hürriyet Meydanı'ndan bir görünüş

Resim 13. Meydandaki büyük aydınlatma elemanları

Resim 14. Meydandan bir görünüş

• **Park ve yeşil alanlarda kullanılan aydınlatma elemanları,**

Park ve yeşil alanların kent iklimi üzerinde olumlu etkileri vardır. Bunlar, gürültüyü azaltırlar, kente estetik değer kazandırırılar, havanın nemini düzenlerler. Ayrıca dengeli ve planlı bir yeşil alan dağılımı yapı sayısını ve yoğunluğunu düzenleyebilir, kullanıcıların aktif ve pasif rekreasyon gereksinimlerini karşılayarak, fizik, ruh ve mental sağlık üzerinde etkin rol oynarlar.

Her park alanında aydınlatma elemanları kullanılmaktadır. Ancak aydınlatma elemanlarının tip, boy ve kullanım yoğunluğu parkın büyüklüğüne, sosyolojik yapıya ve kullanım amacına göre değişmektedir.

Atatürk Bulvarı'nın kent merkezine yakın konumda, Talatpaşa Asfaltı üzerinde bulunan Yıldız Parkı, aydınlatma elemanları bakımından oldukça zengindir. Ancak iki taşıt yolu arasında kalması ve çocuk oyun alanı bulunmaması nedeni ile amacını tam olarak yerine getirememektedir (Resim 15).

Resim 15. Yıldız Parkı'ndan bir görünüş

Kentin yeni yerleşim bölgelerindeki parkların büyük bir bölümünde kent mobilyaları kullanılmıştır. Fakat bu alanların çoğunda aydınlatma elemanlarının yetersizliği göze çarpmaktadır (Resim 16, 17).

Resim 16. Aydınlatmasız bir çocuk parkı

Resim 17. Aydınlatmasız bir yeşil alan

Bu bölgelerde çok az alanda yapılan bazı düzenleme çalışmaları ise oldukça ilgi çekicidir ve halk tarafından oldukça benimsenmiştir (Resim 18, 19, 20).

Resim 18. Şelaleli Park'tan bir görünüş

Resim 19. Şelaleli Park'tan bir görünüş

Resim 20. Mega Park'tan bir görünüş

Atatürk Bulvarı gibi önemli bir yol üzerinde yer alan ve yeni yerleşim bölgesindeki önemli yeşil alanlardan biri olan Barış Parkı, hem aydınlatma, hem de kent mobilyalarının yetersizliği nedeni ile işlevini yerine getirememektedir. Park atıl bir durumda bırakılarak kaderine terk edilmiştir (Resim 20).

Resim 21. Barış Parkı'ndan bir görünüş

• ***Diğer Alanlarda Kullanılan Aydınlatma Elemanları***

Edirne, tarihine ve kültürüne sahip çıkmaya çalışan bir kenttir. Kente giriş aksında bulunan ve kentin ana trafik yolu üzerinde bulunan anıt mezarın konumunu değiştirmek yerine yolun planlanması değiştirilerek, anıt mezar bir döner kavşağa dönüştürülmüş ve aydınlatma elemanları ile anıt mezar daha da belirgin hale getirilmiştir (Resim 22).

Resim 22. Anıt mezar döner kavşak

Kent merkezi ve yeni yerleşim bölgelerinin bazı alanlarındaki kavşak, heykel, havuz ve geniş yaya kaldırımlarında çeşitli renk ve şekillerde aydınlatma elemanların kullanılmıştır ve bakımları düzenli olarak yapılmaktadır. Ancak bunların renk ve şekillerindeki karmaşanın tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir (Resim 23, 24, 25, 26).

Resim 23. Kent merkezindeki Saraçlar Caddesi'nde düzenlenen bir havuz aydınlatması

Resim 24. Yeni yerleşim bölgesinde bir kavşak aydınlatması

Resim 25. Kent merkezinde bir kavşak aydınlatması

Selime Camii, sadece Edirne'nin bir simgesi değil, aynı zamanda ülkemizin de en önemli anıtsal eserlerinden biridir. Böyle olmasına rağmen cami çevresindeki ve Selimiye Meydanı'ndaki yeşil alanların ve parkların düzenlenmesindeki özensizlik dikkat çekicidir. Kent mobilyalarının olmamasının yanı sıra yok denecek kadar az sayıda olan aydınlatma elemanlarındaki sıkıntı da önemli sorunlardan biridir (Resim 26).

Resim 26. Selimiye Meydanı'ndan bir görünüş

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırma incelemeler sonucunda;

- Aydınlatma elemanlarını projelendirme ve uygulama aşamasında iletim kabloları, bağlantılı malzemeleri, direklerle aydınlatma lambalarının uyumlu ve kaliteli olarak tasarlanması gerekmektedir.
- Kullanılan aydınlatma direklerinin yüksekliği çalınma ve tahribat problemi dikkate alınarak tasarlanmalıdır.
- Balast ve kumanda cihazları alçak düzeylere konulmamalıdır.
- Kullanılan tüm malzemeler kesinlikle kaliteli olmalıdır.

Kentsel dış mekanlarda kullanılacak olan aydınlatma elemanlarının tasarımları değerlendirilirken;

- zemin-taşıyıcı sistem ilişkisi,
- işlevsel ve sembolik açıdan algılanması,
- çevre ile uyumu,
- doğal yıpranmaya karşı dayanıklılıkları,
- tahribata karşı dayanıklılıkları

göz önüne alınmalıdır.

Bir turizm ve kültür kenti olan tarihi kent Edirne’de mevcut aydınlatma elemanlarının kullanımında, kullandıkları alanların bütünlük ve büyüklüğünün göz önüne alınması, kullanıcılara yaşadıkları çevrenin tarihi ve kültürel dokusunu anımsatacak özelliklerin yansıtılması sağlanmalıdır. Bunun için de aydınlatma elemanlarının tasarım aşamasından fiziksel çevreye yerleştirilmesine kadar olan tüm aşamalarda ilgili meslek disiplinlerinin koordineli çalışmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- [1] BAKAN, K., KONUK, G., Türkiye’de Kentsel Dış Mekanların Düzenlenmesi, TÜBİTAK, Yapı Araştırma Enstitüsü Yayın No: U5 Uygulama Kılavuzu, s:17, Ankara, 1987
- [2] ÇUBUK, M., Kamu Mekanları ve Kentsel Tasarım, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, MSÜ, Mimarlık Fak., s:15, İstanbul, 1991
- [3] ŞİŞMAN, E., LERZAN, Y., Tekirdağ Kentinde Donatı Elemanlarının Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi, T.Ü., Fen Bilimleri Dergisi 5(1), s:44, 2004
- [4] GİRİTLİOĞLU, C., Şehirselsel Mekan Ögeleri ve Tasarımı 1, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, s:48, İstanbul, 1991
- [5] MEMLÜK, Y., ÖZER, N., ÖZDEMİR, A., Yaşanabilir Kentsel Dış Mekanların Tasarımında Tarihi Kent Meydanı Örneklerinden Yararlanma Olanakları, 1. Kentsel Tasarım Haftası, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, s:112, İstanbul, 2000
- [6] BAKIR, İ., ALKAN BALA, H., İmar Planlarında Yoğunluk Belirleme Araçlarının Kentsel Dış Mekan Oluşumuna Etkileri, 1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi Bildiriler Kitabı, s: 174, M.S.Ü., Mimarlık Fak., Ş.B.P.B., İstanbul, 1999
- [7] AKDOĞAN, G., Doğa Düzenleme, Yıldız Teknik Üniversitesi., Ş.B.P.B. Baskı İşliği, s: 22, İstanbul, 1984